

Schysta villkor – rent spel för alla lag

Om projektet Decent Work inför vinter-OS 2014 i Sotji samt fotbolls-VM 2014 och sommar-OS 2016 i Brasilien

Ge några ungar en boll 4

Rent spel och schysta tag 7

Sotji 2014 10

Brasilien 2014 och 2016 17

Hur gick det sen? 28

Solidaritet och bistånd 30

Rio de Janeiro är värd för VM-finalen i fotboll 2014 och för sommar-OS i Paralympics 2016.

Det betyder miljardinvesteringar som ger byggjobb. Gatunätet i södra Rio, där många OS-arenor ska byggas, rustas upp.

Ge några ungar en boll...

Med orden i rubriken har vi, de svenska bygg- och träfacken, inlett vart och ett av en serie material. De har handlat om arbetsvillkoren för dem som bygger arenor inför VM-turneringar i fotboll och olympiska spel i Sydafrika, Polen, Ukraina och Storbritannien.

Idrott engagerar, väcker känslor och drömmar. Det syns i ögonen på barnen som leker med en boll. Oavsett om det är på en sandplätt i Kapstaden, en lekplats i Kraków eller en vit sandstrand i Rio de Janeiro.

Engagemanget och drömmarna finns där också hos de som arbetar med att förbereda och genomföra idrottsfesterna. Vi anser att idrottens värderingar, laganda och känsla för rent spel, också borde gälla för dem. Men det är tyvärr inte fallet. Kanske skulle texterna i stället ha börjat så här;

Ge några globala storföretag och gubbarna i den internationella elitidrottens finrum chansen att tjäna miljarder.

Idrottens megaevenemang ger dem den chansen. Och de tar den. Ofta på bekostnad av dem som gör festerna möjliga.

I Kapstaden byggde snickaren Victor Ngcaku och hans arbetskamrater en ”vit elefant”. Så kallas numera den i stort sett övergivna Green Point stadion, semifinalarena i fotbolls-VM 2010. Byggnadsarbetarna fick bara tillfälliga jobb. Den lön de fick räckte inte att leva på. Nu får Kapstadens skattebetalare betala underhåll till jättearenan. Alla vet om att den finns men ingen vet vad den ska användas till.

Samtidigt har Fifa, Sydafrikas stora byggföretag och globala företag som Adidas, McDonalds och Coca Cola delat på de miljarder som biljettförsäljning, tv-rättigheter och försäljning av prylar gav.

Mönstret från Sydafrika går igen. Sociologiprofessor Tony Rashan Samara har studerat vad som händer de arbetare som bygger för megaevenemang, som till exempel VM-arenor. Han konstaterar att livsvillkoren inte förbättras, snarare tvärtom. Storstädernas fattiga, de som bygger inför och ger service under evenemangen, halkar efter, marginaliseras.*

Nu är det Ryssland och Brasilien det handlar om. Den ryska turistorten Sotji, på Svarta havskusten, rustas för vinter-OS 2014. Och i Brasilien bygger man för fotbolls-VM 2014 och för sommar-OS 2016.

I Sotji förolyckades minst sex byggnadsarbetare på OS-byggen under 2010. Och i Rio de Janeiro tjänar arenabyggarna bara drygt hälften av det de skulle behöva för sitt uppehälle.

”Fotboll, världens största arbetarklassport, är ockuperad av de globala marknadskrafterna, representerade av Fifa”.

Det är erfarenheterna från Sydafrikas VM, enligt Eddie Cottle, redaktör för en studie om Afrikas första VM-turnering.

* Sidorna 313 – 325, *South Africa's World Cup – a legacy for whom*, redaktör Eddie Cottle, University of KwaZulu-Natal Press.

På Sotjis olympiska stadion ska OS-elden tändas den 7 februari 2014. Men idrottens värderingar om rent spel gäller inte när stadion byggs.

Rent spel och schysta tag

De som spelar rent ska kunna vinna. Oschysta metoder ska inte löna sig. För att leva upp till idealen har idrotten skapat strikta regelsystem.

De fuskare som avslöjas får stå vid skampålen. Som 100-meterssprintern Ben Johnson i Seoul och längdskidåkaren Johann Mühlegg i Lake Placid. De var båda dopade när de vann sina OS-guld. Det spanska basketlaget i Paralympics 2000, där bara två av tolv spelare var handikappade, är ett annat exempel.

På jobbet, precis som i idrotten, finns det tydliga, internationellt accepterade, regler för vad som är schysta villkor.

I FN-organet ILO (internationella arbetsorganisationen) har regeringar, arbetsgivare och fackföreningar gemensamt skapat regelsystem.

Reglerna finns i så kallade konventioner. I en särskild markering har ILO förklarat att schysta villkor på jobbet är en förutsättning för hållbar utveckling. Förklaringen finns i den så kallade Decent Work agendan.

Det globala byggfacket, BTI, driver en kampanj just på temat rent spel och schysta villkor. Kampanjen inleddes under förberedelserna för fotbolls-VM 2010, i Sydafrika. Där samarbetade de nationella byggfacken, medlemsantalet växte och på en del arenabyggen vann arbetarna framgångar som en bra arbetsmiljö, ekonomisk ersättning för resor och bonusutbetalningar.

Men facket mötte också motstånd och motgångar. Två byggnadsarbetare förolyckades på arenabyggen. De från början låga lönerna förblev alltför låga för att leva på medan de stora byggföretagens vinster och lönerna till direktörerna sköt i höjden.

I juli 2009 genomförde 70 000 arenabyggare en nationell strejk för höjda löner, betald föräldradighet och kortare arbetstid. Den sydafrikanska regeringen, tillsammans med Fifas sydafrikanska organisationskommitté, pressade fackens förhandlare med argument om nationell sammanhållning inför turneringen. Arbetsgivarna utsattes inte alls för samma tryck, de slapp till exempel delta i de förhandlingar som ledde till att den

åtta dagar långa strejken avbröts.

De sydafrikanska fackens framgångar och motgångar har blivit lärdomar som använts av facken i Polen och Ukraina under förberedelserna för fotbolls-EM, sommaren 2012 och i Storbritannien inför OS i London senare samma sommar. Ibland har facken lyckats nå resultat. Som i London, där de brittiska facken med stöd av den globala fackföreningsrörelsen lyckats påverka arrangörerna att ställa krav på tillverkarna av souvenirer.

Ibland har framgångar i en fråga smolkats av tragedier. Byggandet inför fotbolls-EM 2012, i Polen och Ukraina har kostat 20 byggnadsarbetare livet, 14 i Ukraina och sex i Polen. Det förtar glädjen över att Ukrainas byggfack förhandlat fram fördubblad lön för arenabyggarna.

Det globala byggfacket anser att idrottens organisationer, som Fifa, Uefa och Internationella Olympiska Kommittén, IOC, måste kräva schysta arbetsvillkor. Arbetet ska helt enkelt utföras enligt regelboken. Nu är det i Ryssland, inför vinter-OS i Sotji 2014 som idrottsrörelsens engagemang för rent spel prövas. Det gäller också Brasilien, som arrangerar fotbolls-VM 2014 och olympiska spel 2016.

I Ryssland har facket haft svårt att ens få tillträde till arbetsplatserna. Men i Brasilien har en tidigare splittrad facklig rörelse börjat enas, gemensamma avtalsvillkor gäller nu på arenabyggena inför VM.

Det är ett steg. Mycket återstår att göra för att idrottens megaevenemang ska leva upp till de krav världens byggnadsarbetare ställer:

- Rätt att organisera och förhandla
- Anständiga arbetsvillkor
- En lön som det går att leva på
- Noll arbetsplatsolyckor
- Yrkesutbildning och yrkesutveckling
- Förebyggande hälsovård

De båda turkiska byggnadsarbetarna Ibrahim och Osman bygger en restaurang på en av Kaukasus toppar, 2 320 meter över havet.

Det är bråttom, om några månader måste de vara klara.

Sotji vinter-OS 2014

Det har snöat på toppen av Rosa Khutor den här oktoberdagen, hösten 2011. Ibrahim Güleg och Osman Aydogan har tagit fram snöskyfflar. De skottar snö ner i det stup som störtloppsåkarna ska kasta sig utför under OS i Sotji 2014.

De båda turkiska byggnadsarbetarna Ibrahim och Osman bygger en restaurang på en av Kaukasus toppar, 2 320 meter över havet. Nedanför dem, i de branter där utförsåkarna ska tävla om OS-medaljer, är det fullt på arbetet. Grävmaskiner, dumptrar och andra anläggningsmaskiner slirar runt i lera och snösörja.

Ibrahim och Osman berättar att de får upp byggmaterial med helikopter. Huset de bygger är en trästomme på betongplatta, nu mest dold av presenningar för att skydda mot snön. Det är bråttom, om några månader ska de vara klara. Den vinter som ligger framför dem och som redan gjort sig påmind, ska världscupstävlingar avgöras i backarna.

– När det är brått måste vi jobba övertid. Då hinner vi inte åka ner till barackerna och sova. Då sover vi här, i containrarna, säger en av dem och pekar mot några förrådscontainrar.

Är det så bråttom ofta?

– Ja, nästan hela tiden.

Mer hinner de inte berätta innan några vakter närmar sig. Då börjar de två skotta igen. På Sotjis OS-byggen är vakterna från privata bolag nästan lika många som byggnadsarbetarna.

125 turkiska och uzbekiska gästarbetare bygger toppstugan vid störtloppets start. De är en försvinnande liten andel av de byggnadsarbetare som förbereder Rysslands kanske främsta turistort för de olympiska vinterspelen.

När Sovjetunionen föll samman, i början av 1990-talet, fanns det cirka 10 000 byggnadsarbetare i Sotji, som ligger utsträckt mellan Svarta Havet och Kaukasus, i sydvästra Ryssland. Nu är de 80 000. Siffran är en upp-

skattning av byggfackets ordförande i Sotji, Vladimir Karaganchev.

– Bara på de byggen som är direkt kopplade till OS är det upp mot 60 000, säger han.

Fackavdelningen har 3 500 medlemmar. Det finns fler byggföretag än medlemmar i facket i området. Andelen företag som har en lokal fackförening är lägre än en procent.

På de företag där det inte finns fack är det lagen, inte kollektivavtal, som gäller. Och där Vladimir Karaganchev inte har några medlemmar kommer han inte in på bygget.

– Jag är med i den kommitté som övervakar arbetsmiljön. Det gör att jag ändå kan kräva att få komma in på alla byggarbetsplatser. Problemet är att tiden inte räcker, i kommittén har vi fullt upp med att utreda de olyckor som inträffar, förklarar han.

Vladimir Karaganchev berättar att sex byggnadsarbetare förolyckats på OS-byggena under 2010, enligt den officiella statistik som förs i arbetsmiljökommittén. Fyra dödades i en olycka i juni 2010 då bläst och regn gjorde att betongformar rasade vid väg- och järnvägsbygget från kusten upp till skidanläggningarna. I september 2010 förolyckades en armenisk byggnadsarbetare i en fallolycka, också den på järnvägsbygget. Vladimir berättar också om en sprängolycka med dödlig utgång där uzbekiska byggnadsarbetare stötte på en ammunitionslåda från andra världskriget.

– De förstod inte varningstexten på lådan de hittade, berättar han.

Det finns uppgifter från källor i ryska byggfacket om långt högre antal förolyckade. Till exempel berättas det om en ung arbetare som dött av utmattning efter allt för långa arbetsdagar. En annan ska ha tagit livet av sig när han inte fick lön i två månader och därför inte kunde sända pengar till familjen.

Uppgifterna avfärdas av byggherren, Olympstroy,

Sotjis OS-byggare kommer ofta långt bortifrån och bor i baracker eller nedlagda sanatorier från Sovjettiden. Fria måltider är vanliga.

Maten får fyra stjärnor av fem av byggnadsarbetarna.

och av organisationskommittén för OS 2014. De säger att det handlar om ogrundade rykten. Vladimir Karaganchev säger att han tror att det skulle vara svårt att dölja dödsolyckor på OS-byggena.

– Totalt förolyckades 20 byggnadsarbetare i Sotji under 2010. Där kan det finnas ett mörkertal, på små företag kan det ha hänt svåra olyckor som inte rapporterats. Men jag tror inte det kan ha hänt på OS-byggena, säger han. En knapp fjärdedel av byggnadsarbetarna i Sotji kommer från andra länder än Ryssland. Mest är det moldovier, uzbekier, tadjiker, ukrainare och turkar. Men de flesta som arbetar på OS-byggena och de väg- och järnvägsbyggen som pågår är migrantarbetare från Ryssland. De kommer från andra orter i Krasnodar-regionen men också mer långväga.

Amiran Bulkvadze, lagbas på ett brobygge i Sotji, kommer från Krasnodar. Han blir skjutsad hit i företagets buss, arbetar och bor här i 15 dagar innan han får åka hem för 15 dagars ledigt.

– Vi jobbar 12-timmars skift i 15 dagar. Men vi arbetar längre dagar om det behövs, berättar han.

Brobygget, en del av de stora infrastruktursatsningarna inför OS, är försenat så de behöver ofta arbeta övertid.

Arbetsgivaren, ett ryskt anläggningsföretag, Mostdorstroy, har ordnat boende i ett av de otaliga sanatorier från sovjettiden som finns i staden. Där delar OS-byggarna rum två och två, med dusch och toalett på rummet. De får subventionerade måltider.

Amiran ger maten fyra stjärnor av fem. Han är glad över att få vara med i OS-satsningen, gammal elitbrottare som han är.

– Världen får se vad vi byggt, hinner han säga innan några chefer på arbetsplatsen avbryter samtalet.

De som bygger väg och järnväg upp till Krasnaja Poljana (röda dalen) och skidanläggningar där bor oftast i barackbyar. Alla är inte lika nöjda som Amiran Bulkvadze.

2010 genomförde anställda hos en underentreprenör en hungerstrejk på en av anläggningarna. De hade inte fått lön på länge och de var arga över dåligt boende.

Organisationskommitténs presstalesman blir arg när hon får frågor om det.

– Visst har det inträffat sådana händelser. Det finns alltid de som utnyttjar ett sådant här tidspressat och välbevakat projekt till att försöka få mera, säger hon kort.

Hon vill hellre betona det positiva, förklarar att Sotji bygger för framtiden.

Ordföranden i Sotjis byggfack berättar att genomsnittslönen i fackavdelningen är drygt 5 000 kronor per månad, cirka 30 kronor per timme, när skatten är dragen. Den officiella minimilönen i Ryssland är 1 450 kronor per månad.

– Men det går inte att leva på, det krävs minst det dubbla, säger Vladimir Karaganchev.

Outbildade arbetare har en lön som ligger ungefär på den nivå som krävs för att man ska klara sig. OS-förberedelserna har medfört att lönerna höjts över det nationella genomsnittet. Och Vladimir tror att de verkliga lönerna är högre än de officiellt redovisade. I många företag använder man sig av dubbel bokföring.

– De anställda får kanske minimilönen vitt och sedan får de resten svart. Det är mycket vanligt i den privata sektorn, förklarar han.

Det är bråda tider för facket i Sotji. Och ovana tider.

Uppgiften är att bevaka arbetsvillkor och säkerhet för en arbetsstyrka som är åtta gånger den normala. Och privata företag, både ryska och utländska, har sett möjligheten att utnyttja bygg-boomen inför OS till att tjäna pengar.

De använder sig av olika metoder, Vladimir berättar om löneavdrag för mat, boende och resor trots att sådant är förbjudet. De svarta lönerna är ett annat exempel. Utländska företag som direkt skickar halva kontraktssumman ut ur landet och lämnar bygget att klara sig på det som blir över är ett tredje.

– Ett italienskt företag kom hit med 700 anställda från Balkan. De sa att de betalade mer än genomsnittslönen. Men det visade sig att de drog av för allt, resor, boende, mat. Kvar blev cirka 15 kronor per timme.

– På många företag blir vi inte insläppta, företagen vill inte veta av oss. Och de anställda kommer bara för pengarna, de går inte med i facket. Det är nytt för oss med kapitalistiska principer, säger han.

OS-parken ligger i Adler, den sydligaste av Sotjis tätorter. Vid Svarta Havet är klimatet tempererat med grönska året om.

I Kaukasus, några kilometer österut, ligger snön gnistrande vit.

1950 förlorade Brasilien den avgörande VM-matchen mot Uruguay på Maracanã-stadion. Nu byggs arenan om. Brasilien hoppas på revansch i VM-finalen 2014.

Marcos och Pessia strejkade två gånger under 2011. En gång för säkrare jobb och höjd lön. Då vann de. Den andra gången strejkade de för att hälsoförsäkringen även skulle omfatta deras familjer. Det fick de inte igenom.

Brasilien, fotbolls-VM 2014 och OS 2016

Högt över husen i favelorna, i en ny, röd linbanekorg, färdas Marcos och Pessaia, på väg hem från byggjobbet på Maracanã-stadion.

Pessaia är en 37-årig ställningsbyggare som egentligen heter Carlos Henrique Gomez Silva. Han är granne med den 43-årige armeraren Marcos Antoniodos Santos i Complexo do Alemão i norra Rio de Janeiro.

De började hemresan med en promenad till pendelstationen när dagskiftet slutade, vid fem på eftermiddagen.

Resan på pendeltågen norrut innebär 20 minuters trängsel i hetta, med öppna vagnsdörrar i stället för luftkonditionering. Tåget passerade "Gazaremsan", Rios mest brottsutsatta plats, enligt Pessaia.

Stationen som ansluter till linbanan är nybyggd. Där lämnade de svettdoft och öronbedövande ljudnivå bakom sig. Kontrasten mellan det slitna, bullriga tåget och linbanekabinen som tyst svävar fram över hustaken är enorm.

För ett år sedan, innan linbanan blev klar, åkte de buss sista biten. Bussen var som tåget, sliten, trång och stökig. Nu njuter de av lugnet och också av den extra lediga tid de fått. Linbanan är snabbare, de kan sova en halvtimme längre på morgonen och på eftermiddagen får de varsin halvtimme extra tillsammans med barnen.

Två barn väntar på pappa i Pessaias hus. Han har fler. På hemvägen har han berättat att han har nio barn, fem flickor och fyra pojkar, med sex olika mammor.

– Fast min fru vet bara om de två vi har tillsammans och fyra till.

Marcos bor med sin fru Isabella och deras sex pojkar i ett rum och kök vid huvudgatan i favelan.

I Brasilien kallas bostadsområden på ockuperad mark för favelor. Cirka 11,5 miljoner människor, sex procent av Brasiliens befolkning bor i sådana områden. Complexo do Alemão är en grupp favelor som breder ut sig på vidsträckta kullar i norra Rio de Janeiro. Den ursprungliga ägaren till marken var en europé med tyskt utseende, alemão betyder tysk på portugisiska. Här bor cirka 100 000 invånare.

Fabriksarbetare från industrierna i närheten började bygga sina bostäder på ockuperad mark på 1950-talet. Med åren har husen byggts på och om. De står tätt, till synes planlöst. Enkla skjul blandas med mer rejäla bostäder.

Service i favelorna, till exempel skolor, el, vatten och avlopp varierar. De boende har ofta gemensamt planerat och byggt egna lösningar. Många favelor har egna styrelser, ett självbestämmande som det omgivande samhället har svårt att hantera.

I labyrinterna av trånga prång och branta trappor har polisen haft svårt att hålla koll. Under långa perioder har de inte ens vågat sig in i gränderna. En så kallad pacificeringskampanj inleddes i slutet av 1990-talet. Enligt politiker och militär var motivet att bryta knarkligornas makt i områdena. Marcos och Pessaia beskriver det lite annorlunda.

– Visst, det finns knark och langare. Och många är beväpnade. Men för oss som bor här var det inte farligt tidigare, säger Marcos.

De tycker att friheten har försvunnit i och med militärens belägring av Complexo do Alemão. Tidigare kunde de ha fest ostört mitt i natten, när det är lite svalare. Nu kommer militären direkt om det samlas folk efter tio på kvällen.

– Du ser, säger Marcos när han kliver ut från linbanestationen efter den sista etappen på hemvägen från jobbet.

Beväpnad militär står patrull vid dörrarna. Patrullbilar kör runt på gatorna.

– Den egentliga anledningen till militariseringen som de kallar för pacifiering var att de inte hade kontroll. De var rädda för revolution.

Inför de stora evenemangen, fotbolls-VM 2014 och OS 2016, har försöken att få kontroll över favelorna i Rio intensifierats. I södra Rio, där många av OS-arenorna ska byggas, skövlar bulldozrar och grävskopor hus efter hus, ofta när husägarna är på jobbet.

Byggnadsarbetaren Altair Antunes Guimarães, 57 år, är ordförande i Vila Autodromo, som ligger bakom en av motorstadions läktare. Han har blivit vräkt tre gånger, från olika favelor.

Altair berättar att Autodromo har cirka 2 000 invånare. Alla husägare har fått ett skriftligt bevis på besittningsrätt i 99 år av staden.

– Men nu vill de vräka oss ändå på grund av OS.

De erbjuder en struntsumma och en hyreslägenhet som ersättningsbostad. Men det är få här som har råd att bo i de lägenheter de erbjuder, säger han.

Franuely, en boende i området, visar sitt hus, tre rum och en liten uteplats med grill. Hon och hennes man flyttade hit för 19 år sedan. De har fyra barn.

– De säger att vi gör estetisk skada, säger hon.

– Och så erbjuder de 40 kvadratmeter i ett hyreshus. Ge oss marknadspris!

På jobbet dröjer sig Marcos och Pessaia gärna kvar en stund i den luftkonditionerade matsalen efter lunchen. Ute på bygget, där de egentligen skulle forma och armera de lägsta läktarsektionerna, är det gassande sol och 38 grader varmt.

Maracanã, finalarena i VM 2014, är klassisk fotbollsmark. Här såg den mest månghövdade publiken någonsin, upp mot 200 000 åskådare, Brasilien mot

Uruguay i det som i praktiken var VM-final 1950. (Det är ofint att påpeka att Uruguay vann.)

På ena väggen i matsalen sitter några planscher. Det är bilder på byggnadsarbetare på Maracanã i samspråk med fotbollslegendarer. En lätt grånad Zico är med på en bild. Han beskrevs som den nye Pelé, spelade tre VM-turneringar under 1970- och 1980-talen. Under många år spelade han sina hemmamatcher här på Maracanã, i Flamingos rödsvarta dress.

Mario Zagallo ses i samspråk med overallklädda byggare på en annan bild. Han var vänsterytter i världsmästarlaget 1958 i Sverige och förbundskapten när Brasilien vann VM i Mexiko 1970.

– Det arbetslag som presterat bäst den senaste månaden får en fikastund med stjärnor från förr, förklarar en av de åtta fackliga representanterna på bygget bakgrunden till bilderna.

Marcos håller på arbetarklubben Flamengo.

Pessaia på lokalkonkurrenten Vasco da Gama.

– Den klubben är mer för portugiser, retas Marcos. De har inte råd att gå på match så ofta. Lönen räcker inte till. Pessaia visar sitt lönebesked. Nettolönen var 1 195 real (drygt 4 600 kronor) förra månaden. Då är övertid inräknad. Hans grundlön är 20,70 kronor per timme. Det är lite lägre än den avtalade minimilönen för snickare och armerare.

– Det skulle behövas dubbelt så mycket för att man ska klara sig, suckar Pessaia.

Flera av de anställda säger samma saker som Marcos och Pessaia. Det är kul att få vara med och bygga VM-stadion men lönen och värmen är två stora bekymmer. De skulle vilja att arbetet avbryts när det är varmare än 35 grader och de vill ha ett rejält lönelöft.

Byggnadsarbetarna vill avbryta jobbet vid 35 grader. De får vatten med tillsatt saltlösning för att klara värmen.

Det är 38 grader varmt på innerplan på Maracanã.

En paus i skugga efter lunchen. På Maracanã-stadion finns det något för alla. Fotbollsspel eller en bönestund, det är bara att välja.

En gång om året, i månadsskiftet januari-februari, förhandlar man om nya villkor i avtalet. Som ett inslag i det internationella byggfackets kampanj ”Schysta villkor” har det organiserats ett samarbete mellan de olika fackföreningarna som tecknar avtal på VM- och OS-byggen. Nu är kraven på byggföretagen som bygger arenor lika i hela Brasilien.

– För 2012 kräver vi 20 procents lönelöft, säger Nilson Duarte Costa, ordförande i Rios byggfack som har cirka 3 000 medlemmar på Maracanã.

Utöver grundlönen får arenabyggarna i Rio de Janeiro en trettonde månadslön och går bygget bra får de utdelning från ett system för vinstdelning. Den kan ge ytterligare en månadslön extra. De har också fria kläder, fri frukost och lunch och subventionerade resor till och från jobbet. Ytterligare ett tillägg är det matkort som de får, ett slags personligt betalkort som kan användas för att köpa basvaror. Under 2011 fanns det 695 kronor per månad på kortet.

– Nu kräver vi en höjning till 300 real (1 160 kronor), säger Nilson Duarte Costa.

På flera av VM-arenorna i Brasilien har byggnadsarbetarna strejkat under avtalsförhandlingarna 2012. Också på Maracanã har det varit nära konflikt.

De nästan 3 000 byggnadsarbetarna på dagskiftet och 1 600 på nattsiftet är vana vid konflikter. De strejkade två gånger under 2011, först fem dagar i augusti för högre lön och bättre arbetsmiljö, sedan 18 dagar i september för att få hälsoförsäkring till de anställdas familjer och i protest mot dålig mat. De vann en del förbättringar men fick inte alla krav tillgodosedda, hälsoförsäkringen gäller till exempel bara de anställda fortfarande. Nu tvekar Pessaia inför att strejka igen.

– Att strejka är lite som att skjuta sig i foten. Vi försöker förhandla vid sidan om i stället, säger han.

Vinter-OS i Sotji 2014

Sotji, i sydöstra Ryssland, har knappt 350 000 invånare. Det är rad orter, inklämda mellan Svarta Havskusten och Kaukasus. Längst upp i norr ligger Lazarevskoje, knappt 14 mil söderut, mot gränsen till Abkhasien, ligger OS-parken i Adler. Tillsammans bildar de Sotji, Europas längsta stad.

Området är Rysslands populäraste turistmål. Det behagliga klimatet mellan hav och berg upptäcktes redan av Josef Stalin som lät bygga sommarstuga här. Nu har Vladimir Putin ett välbevakat sommarresidens i staden.

I februari 2014 invigs OS i den olympiska parken i Adler. Satsningen på OS är ett försök att locka utländska turister hit, till Rysslands Riviera. Redan nu nju-ter varje år fyra miljoner ryssar av bad i Svarta Havet och skidåkning i bergen. Men i Sotji vill man nå fler utländska turister. De olympiska spelen är ett sätt att fånga världens uppmärksamhet.

OS-parken i Adler

På ett gammalt kärr i södra Adler, precis vid Svarta Havet ligger OS-parken. Där bygger det statliga företaget Olympstroy OS-by, mediacenter och arenor för ishockey, konståkning, short track, skridsko och curling.

Här byggs också invignings- och prisutdelningsarenan, Sotjis olympiska stadion, med 40 000 åskådarplatser. Den stora ishockeyarenan, skridskoovalen och den olympiska stadion byggs permanent. De övriga ska monteras ner efter OS.

Skid- och bobanläggningarna

Knappt fem mil från Adler, i röda dalen, Krasnaja Polyana, kommer utförsåkning, snow board, längdskidåkning och skidskytte, backhoppning samt bobsleigh och rodel att avgöras.

Statliga Olympstroy bygger källbacken. Oljebolaget Gazprom bygger ett stort liftsystem med utförsåkningsbackar där också stadion för längdskidåkning och skidskytte finns. Ett annat privat företag, Ski Resort Development Company Rosa Khutor, bygger anläggningen för utförsåkning och snowboard. Den vackra backhoppningsstadion, som följer bergets lutning, byggs av Krasnaya Polyana OJSC.

Infrastruktur

Järnväg och motorvägar mellan Adler och Sotji byggs ut och moderniseras. En ny väg och snabbtågsjärnväg förbinder Adler med skidanläggningarna. Resan från Adler, 48 kilometer upp i Kaukasus, ska bara ta 22 minuter när järnvägen är klar. Totalt bygger man 360 kilometer motorväg och 200 kilometer järnväg inför spelen.

Den nybyggda flygplatsen i Adler stod klar redan i början av 2012. Naturgasledningar har lagts ner i Svarta Havet. De ska försörja hela OS-satsningen med energi.

Den totala kostnaden för OS-satsningen i Sotji är, enligt Olympstroys pressavdelning, 70 miljarder kronor. Som byggherre för en stor del av OS-anläggningarna och infrastruktursatsningarna har Olympstroy kontrakterat cirka 100 entreprenadföretag som i sin tur har cirka 300 underentreprenörer. 60 000 byggnadsarbetare deltar i projekten.

Fakta Ryssland

- 138 miljoner invånare
- Förväntad livslängd 66,5 år
- Världens till ytan största land, 17 miljoner kvadratkilometer.
- Den första slaviska staten, Rus-riket grundades på 800-talet. Den nuvarande staten Ryssland, bildades på 1200-talet men hamnade under mongolskt herravälde fram till 1500-talet. Tsarväldet bestod till revolutionerna, den första 1905, då tsarmakten försvagades och en demokratisering inleddes och den andra 1917, då det kommunistiska Sovjetunionen föddes. Ekonomisk stagnation skapade ett tryck på reformer av den centraliserade makten och 1991 splittrades Sovjetstaten, den ryska federationen bildades och ett antal av de gamla delrepublikerna blev självständiga nationer.
- Ryssland har styrts mot en alltmer auktoritär presidentmakt sedan Vladimir Putin, före detta underrättelseofficer, valdes till president 2000. Putins parti, ett populistiskt maktparti med namnet Enade Ryssland, har sedan dess dominerat i parlamentet, duman, och innehaft presidentposten. I mars 2012 valdes Putin på nytt till president, nu för en till sex år förlängd mandatperiod som kan förlängas ytterligare sex år. Trots stabilitet och tillväxt har oppositionen mot Putins maktfullkomlighet vuxit sig allt starkare.
- Den ryska fackföreningsrörelsen var under sovjet-tiden en förlängning av centralmakten. Fackföreningarna har sedan dess reformerats men de har fortfarande svårt att vinna förtroende.
- Tre ryska fackföreningar, skog- och träindustri, olje- och gasindustri samt bygg- och byggmaterialindustri, är medlemmar i det globala bygg- och träfacket. En tredjedel av de 1,2 miljoner ryssar som arbetar i bygg- och byggmaterialbranscherna är medlemmar i facket.
- Arbetslöshet december 2011: 6,3 procent.
- Arbetstid: 40 timmar per vecka.
- Antal dödsolyckor på byggarbetsplatser: 73 fackmedlemmar i bygg- och byggmaterialindustrin förolyckades på jobbet 2011. Det är färre än 2010 men antalet medlemmar har också minskat.

Brasilien, fotbolls-VM 2014 och OS 2016

Tolv arenor runt om i Brasilien byggs eller byggs om inför fotbolls-VM.

São Paulo

Invigningsarena blir en ny stadion i São Paulo. 2 000 byggnadsarbetare har jobb, 1 000 av dem är anställda av huvudentreprenören Odebrecht. Kostnad: 3,2 miljarder kronor. Bygglön: 3 410 kronor per månad.

Curitiba

I Curitiba byggs en arena om för grupp-spelsmatcher. Arbetet är försenat. Kostnad: 850 miljoner kronor. Bygglön: 3 977 kronor per månad.

Porto Alegre

Gigante do Beira Rio (Jätten i Beira Rio) i Porto Alegre byggs om. Det är hemmaklubben, Internacional som bekostar bygget. 3 000 byggnadsarbetare arbetar på konsortiet Andrade Guterrez/OAS. Kostnad: 1,1 miljard kronor. Bygglön: 3 236 kronor per månad. Två strejker i februari och mars 2011 gav höjda löner.

Cuiabã

1 400 byggnadsarbetare bygger Arena Pantanal i Cuiabã. Byggnadsfirmorna heter Santa Barbara och Mendes Júnior. Kostnad: 2,3 miljarder kronor. Bygglön: 3 521 kronor per månad. En havttimmes strejk i mars 2011 gav löneökning.

Manaus

I Amazonas inland byggs 2 000 byggnadsarbetare en arena som efter VM ska användas för utställningar och konserter. Byggnadsfirma är Andrade Guterrez. Kostnad: 2 miljarder kronor. Bygglön: 2 813 kronor per månad.

Fortaleza

I Fortaleza i norr, byggs Estádio Castellão om av ett konsortium med Serveng och BWA. 1 000 byggjobb. Kostnad: 1,9 miljarder kronor. Bygglön: 3 322 kronor per månad. En endagsstrejk i juni 2011 gav 13 procents löneflytt.

Natal

I Natal byggs 2 000 arbetare en ny arena, Estádio das Dunas. Byggnadsfirmorna heter OAS. Kostnad: 1,5 miljarder kronor. Uppgift om lön saknas.

Recife

Estádio Pernambuco är en ny arena som byggs av Odebrechts 1 500 anställda. Kostnad: 1,9 miljarder kronor. Bygglön: 3 157 kronor per månad. 700 byggnadsarbetare strejkade i tre timmar i juni 2011. I början av 2012 genomfördes en strejk i samband med förhandlingar om nytt avtal.

Salvador

Arena Fonte Nova i Salvador, ger jobb åt 2 000 byggnadsarbetare anställda av Odebrecht och OAS. Kostnad: 2,3 miljarder kronor. Bygglön: 3 673 kronor per månad.

Brasília

I huvudstaden Brasília byggs 2 000 arbetare en ny nationalstadion för 70 000 åskådare. Stadion heter Mané Garrincha, en hyllning till den legendariske dribblern i världsmästarlaget från 1958. Företagen som bygger är Engenharia och Andrade Guterrez. Kostnad: 2,6 miljarder kronor. Bygglön: 3 540 kronor per månad.

Belo Horizonte

Estádio Mineirão i Belo Horizonte, byggs om av 1 000 byggnadsarbetare i företagen Construcap, Egesa och Hap. Kostnad: 2,6 miljarder kronor. Bygglön: uppgift saknas.

Rio de Janeiro

Här på finalarenan Maracanã spelade Brasilien mot Uruguay i VM 1950. Uruguay vann matchen och blev världsmästare. Nu byggs arenan om av mer än 3 000 byggnadsarbetare. Entreprenörer är ett konsortium med Odebrecht, Andrade Guterrez och Delta. Kostnad: 3,9 miljarder kronor. Bygglön: 4 123 kronor per månad. Två strejker i augusti och september 2011 ledde till höjd kostnadsersättning och utvärdering av hälsoriskerna på jobbet.

OS i Rio de Janeiro 2016

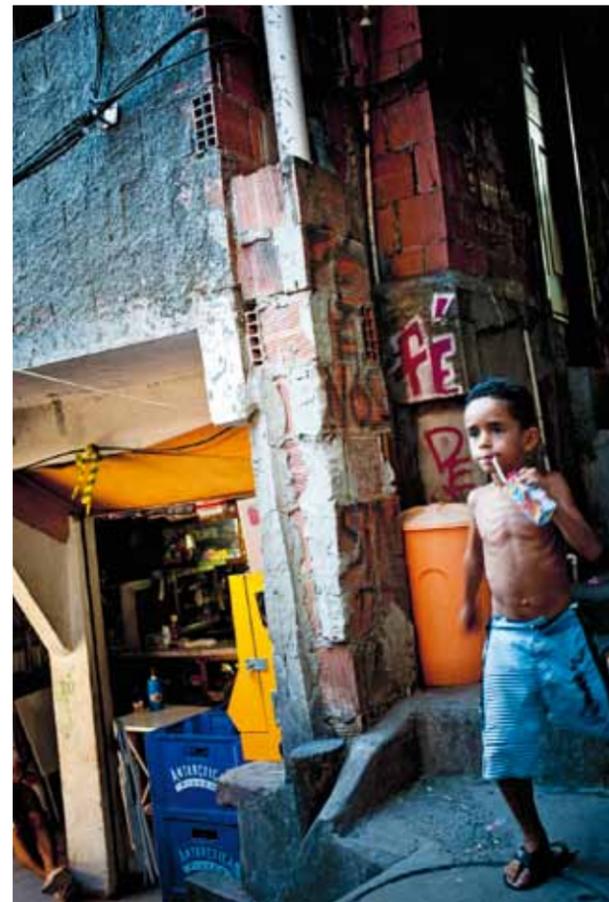
Den 5 augusti 2016 invigs de 31 olympiska sommarspelen i Rio de Janeiro. Den totala budgeten för Rios vinnande OS-bud var upp mot 20 miljarder kronor.

Friidrotten kommer att avgöras på Joao Havelange stadion i norra Rio, mera känd som Engenhão (sockerrörskvarn) efter stadsdelen där den ligger. Av de övriga 32 arenor som behövs finns det 18 redan klara, många i södra Rio där de panamerikanska spelen genomfördes 2007. Åtta av de befintliga arenorna behöver byggas om.

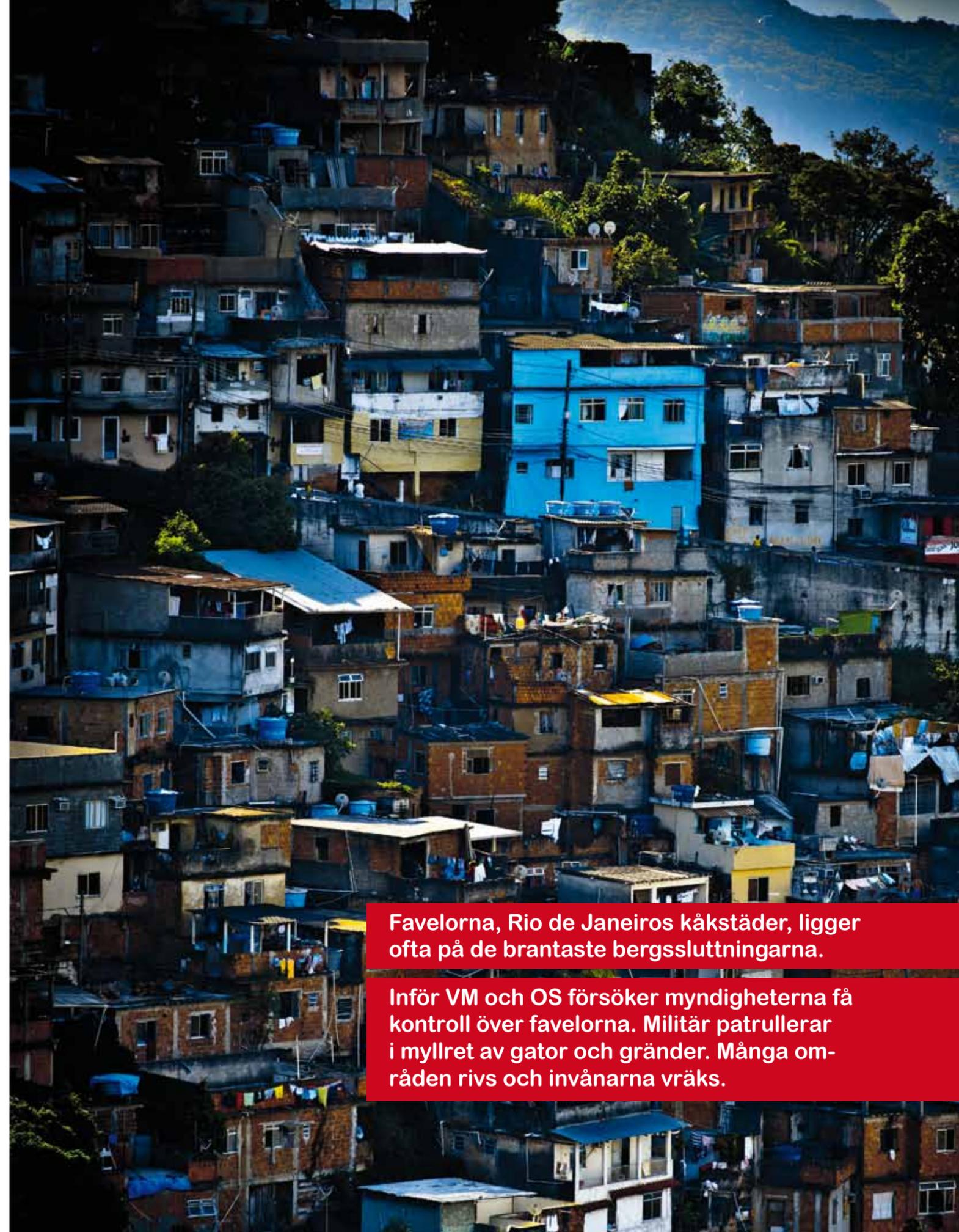
Uppgifter om bygglön avser fullbetald yrkesarbetare 2011.

Fakta Brasilien

- 206 miljoner invånare, på plats fem i världen.
- 8,5 miljoner kvadratkilometer stort, på femte plats också här.
- Förväntad livslängd 72,8 år.
- När portugisen Pedro Alvarez Cabral siktade Brasilien, år 1500, hade ursprungsbefolkningen levt där i många tusen år. Kolonialherrarna från Europa upptäckte snart kontinentens rikedomar, till exempel guld i Minas Gerais. För att bärga rikedomarna fördes fyra miljoner slavar till landet, från Afrika. I början av 1800-talet, när Napoleon invaderat Portugal, flyttade hela det portugisiska kungahuset till Brasilien under en period. När Portugal 1825 erkände Brasilien som en självständig nation hade landet redan i praktiken fungerat så under en period. Kejsarmakten i det självständiga Brasilien ersattes i slutet av 1800-talet med en federal republik där mer eller mindre demokratiskt sinnade politiker ur makteliten avlösts av militärdiktaturer.
- I januari 2003 valdes Luís Inácio Lula da Silva från Partido dos Trabalhadores, PT, till president. Lula har en bakgrund i de starka metallarbetarfacken i São Paulo och med honom vid makten har Brasilien vuxit till en regional stormakt i Sydamerika. Tillhör nu tillsammans med Ryssland, Indien och Kina en grupp växande ekonomier, BRIC-länderna, som har stort inflytande på världsekonomin. Den 1 januari ersattes Lula av Dilma Rousseff som president. Rousseff var minister i Lulas regering och vann över Jose Serra i presidentvalet 2010.
- Arbetslöshet 6,1 procent. (Cirka 40 procent av befolkningen arbetar i informell sektor, de räknas inte in i statistiken.)
- Arbetstid 44 timmar per vecka.

- Det finns fyra fackliga landsorganisationer och en mängd fackföreningar i Brasilien. Den splittrade fackliga rörelsen är delvis ett arv från landets auktoritära perioder då det regelsystem infördes som innebär att facken tävlar om rätten att teckna regionala och branschvisa kollektivavtal. Vinnarna av avtalsrätten får också del av en särskild skatt, en dagslön per år som dras från lönen. Andelen som är med i facket varierar, med hög anslutningsgrad till exempel i São Paulo. Genomsnittet bland byggbranschens cirka sju miljoner anställda är 13 procent.
- Uppgift saknas om dödsolyckor i byggbranschen. Fram till mars 2012 har ingen dödsolycka inträffat på VM-byggena.

Favelorna, Rio de Janeiros kåkstäder, ligger ofta på de brantaste bergssluttningarna.

Inför VM och OS försöker myndigheterna få kontroll över favelorna. Militär patrullerar i myllret av gator och gränder. Många områden rivs och invånarna vräks.

Hur gick det sen?

Rent spel och schysta arbetsvillkor, före, under och efter idrottens stora mästerskap.

Det är kraven från världens fackföreningar. Den globala fackfederationen, IFS (ITUC) driver kampanjen Rent spel (Play Fair). Bygg- och träfackens kampanj heter Anständiga jobb (Decent Work). Båda har några år på nacken nu. Så hur har det gått?

En genomgång av bygg- och träfackens kravlista ser ut så här:

Rätt att organisera och förhandla

- ✓ Sydafrika, Ukraina, Storbritannien och Brasilien får godkänt. Det finns hinder och problem, som Storbritanniens system med "self employed" och omfattande entreprenadkedjor med underentreprenörer som är svåra att nå med kollektivavtal.
- ✗ Polen och Ryssland får underkänt. Polen eftersom landsomfattande kollektivavtal förbjöds, de ansågs som konkurrenshinder, och Ryssland eftersom facket inte släpps in på arbetsplatserna.

Anständiga arbetsvillkor

- ✓ Godkänt får bara de byggjobb i Storbritannien som omfattats av kollektivavtal.
- ✗ Världens byggnadsarbetare har lång väg att gå för att nå upp till de arbetsvillkor som är genomsnittliga i respektive land. Byggjobb är lågstatusjobb med sämre villkor än genomsnittet i nästan alla arrangörsländer.

En lön man kan leva på

- ✓ Storbritannien får godkänt, men bara på de 60 procent av jobben som utförts enligt kollektivavtal.
- ✗ I Sydafrika, Ukraina, Polen, Ryssland och Brasilien räcker inte bygglönen till det som behövs för en person att leva på.

Noll dödsolyckor på jobbet

- ✓ På själva OS-anläggningarna i London har ingen förolyckats. Fram till mars 2012 har det inte inträffat någon dödsolycka på arenabyggena i Brasilien.
- ✗ I Sydafrika förolyckades två arenabyggare. Än värre är det i Ryssland, med minst sex dödsolyckor under 2010. Ukrainas och Polens förberedelser för fotbolls-EM är en tragedi. 14 byggnadsarbetare miste livet på EM-byggen i Ukraina och sex förolyckades i Polen.

Yrkesutbildning och utveckling av byggjobben

- ✓ På några av arenabyggena i Sydafrika fick de anställda yrkesutbildning. I Brasilien är större delen av byggnadsarbetarna anställda av huvudentreprenörer och har fasta jobb.
- ✗ De stora sportevenemangen medför generellt sett tillfälliga, kortvariga jobb som följs av arbetslöshet. Det mönstret går igen i arrangörsländerna.

Förebyggande hälsovård:

- ✓ I Londons OS-park fanns det flera hälsocentraler under byggtiden. I Brasilien är skyddsutrustning och förebyggande arbetsmiljöarbete relativt väl tillgodosett.
- ✗ Ryssland och Ukraina får underkänt, dels för att olycksrisker inte planerats bort och dels på grund av brister i skyddsutrustning, skyddskläder med mera.

I ett större perspektiv är erfarenheterna dystra. De stora idrottsfesterna har blivit kommersiella jippon som ger kortsiktiga vinster åt ett fåtal men motverkar en hållbar utveckling.

Arvet efter fotbolls-VM i Sydafrika undersöktes av en grupp forskare och fackligt aktiva. Resultatet finns i en bok, "South Africa's World Cup – a legacy for whom?", redaktör Eddie Cottle.

De jobb som skapades var tillfälliga. Löner och andra arbetsvillkor hölls tillbaka genom regeringsingripanden i förhandlingar. Lokala småföretagare trängdes undan av Fifa:s affärspartners. Byggföretagens vinster och toppchefernas löner ökade dramatiskt.

Kostnaden för Sydafrika blev, enligt boken, just under 35 miljarder kronor.

Samtidigt gjorde Fifa en vinst på cirka en miljard kronor per år runt 2010. Och Fifa:s affärspartners gjorde miljardvinster som fördes ut ur Sydafrika med hjälp av de regler varje arrangörsländ tvingas acceptera.

I Brasilien pågår våren 2012 diskussioner om de krav Fifa ställer på arrangörsländer. Kraven ska regleras i en ny lag som bland annat innebär skattefrihet för Fifa och Fifa:s affärspartners. Lagen innehåller också förbud mot att lokala småföretagare säljer varor runt arenorna, där får bara Fifa:s partners tjäna pengar. Lika så kräver Fifa att Brasilien inför demonstrations- och strejkförbud i vissa sektorer i samband med VM.

För att upprätthålla den här speciallagen, som enligt många strider mot grundläggande mänskliga rättigheter, ska speciella domstolar inrättas.

I Sydafrika fick man konkret känna på vad de här Fifa-kraven betyder. När väktare gick i strejk i samband med turneringen 2010 fick de sparken och ersattes av en speciell polisstyrka.

De stora sportevenemangen har alltså ockuperats av giriga affärsintressen. Deras främsta mål är att tjäna pengar. De skyr sällan några medel.

Krav på schysta arbetsvillkor, bra arbetsmiljö och hållbar utveckling står i motsats till de intressen som styr över megaeventen. Det kan världens fackföreningar inte acceptera.

Fifa, fotbollens regionala federationer, Internationella Olympiska Kommittén, IOC, och arrangörsländernas politiker måste ta ansvar. Idrottens värderingar, rent spel och schysta tag, ska gälla också för dem som gör idrottsfesterna möjliga.

✓ = godkänt ✗ = underkänt

Arenabyggare i världen

	Sydafrika	Ukraina	Storbritannien	Ryssland	Brasilien	Sverige
Nettolöner* inom parentes: hur många gånger lönen räcker till minsta levnadskostnad	17,80/timme Uppgift saknas	15,63/timme (2,98 enligt norm, lägre enligt facket)	111,0/timme (1,26)	37,95/timme (2,9 enligt norm, 0,75 enligt facket)	41,52/timme** (2 enligt norm, 0,6 enligt facket)	120,0/timme (2,37)
Max veckoarbetstid enligt lag	45 timmar	40 timmar	48 timmar	40 timmar	44 timmar	40 timmar
Dödsolyckor i byggbranschen inom parentes: per 100 000 anställda	22 (2,3)	Uppgift saknas (20)	50 (2,3)	73 medlemmar i facket, 1/3 är med i facket (17,7)	Uppgift saknas	9 (5,2)
Andel som är med i facket	9 procent	17 procent	15 procent	Ca 30 procent	13 procent	cirka 65 procent
Boendekostnad per månad	1 800 kronor	2 500 kronor	2 800 till 3 300 kronor (rum i London)	2 300 kronor (rum i Sotji)	1 000 kronor (hyra lgh i Riofavela)	6 000 kronor
Varukassen						
Kyckling, 1 kilo	29,40	20,05	33,85	19,75	13,50	33,90
Bananer, 1 kilo	10,70	16,10	10,60	8,45	12,35	21,90
Ris, 1 kilo	22,25	12,20	12,95	6,65	8,45	28,90
Solrosolja, 1 liter	15,60	14,60	17,00	15,25	25,15	28,90
Toapapper, 4 rullar	23,10	11,20	25,35	8,10	7,70	31,90
Alla fem varorna	101,05	74,15	99,75	58,20	67,15	145,50

* Kvar när skatt är avdragen

** Byggnadsarbetare får 13 månadslöner plus en bonus, normalt en månadslön samt en del kostnadsersättningar som här räknats in i lönen.

Fotnot: Alla uppgifter om löner och priser är valutaomräknade i valutakurser.net i mars 2012.

Solidaritet och bistånd

Du kan bidra till att byggnadsarbetare i andra länder får möjlighet att kräva bättre arbetsvillkor!

Genom att ge en hundralapp i månaden till Byggnads Internationella solidaritetsfond ökar du möjligheten för fackligt aktiva att kämpa för bättre villkor. Som du sett på tidigare sidor är villkoren oftast sämre än de du själv har.

Solidaritetsfonden har projekt i många länder, både nära och långt borta.

Pengar från fonden används av fackföreningar i Sydafrika, Ukraina, Indien, Nepal, Ryssland, Sydkorea och Brasilien. Medel från fonden går dessutom till regionala fackliga projekt i sydöstra Asien, Centralasien, Balkan och i Latinamerika.

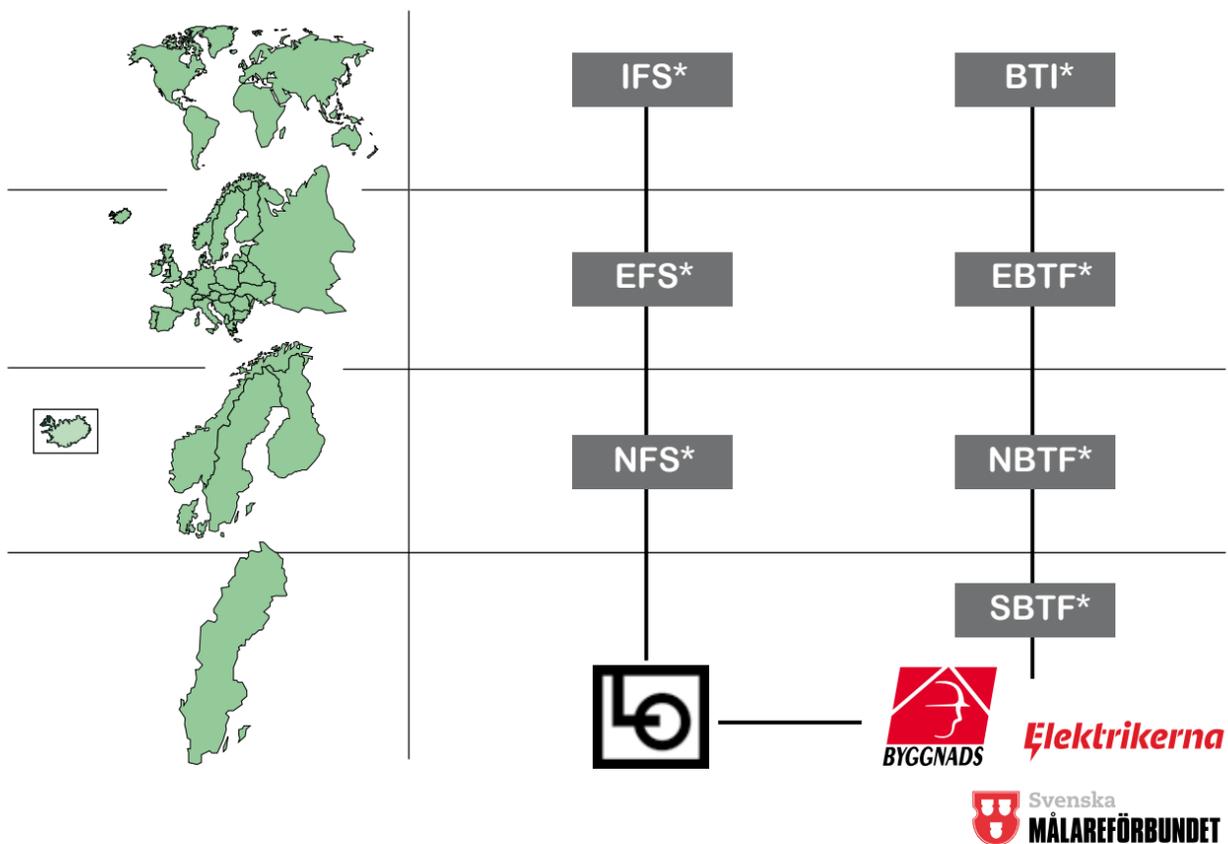
Dessutom används en del pengar till att bygga upp regionala nätverk. På det sättet kan nationella fackföreningar i grannländer stödja varandra.

Alla projekten drivs tillsammans med det internationella byggfacket, BTI. Och nästan alla får också stöd av den svenska myndigheten för internationellt bistånd, Sida. Sida kräver tio procents egeninsats av de organisationer som får stöd från de svenska skattebetalarna.

En styrelse beslutar över hur fondens pengar ska användas. Vill du påverka kan du lämna förslag via din avdelning i Byggnads.

Redan idag ger många ett personligt bidrag till fonden men vi behöver bli fler. Om vi alla ger en hundralapp per månad skulle byggfackens medlemmar i de länder som bygger för olympiska spel och stora fotbollsmästerskap få långt bättre resurser att organisera och förhandla än de har idag. Lämna ditt bidrag på postgiro 30200-0 eller anmäl en autogirering till Byggnads Solidaritetsfond.

Visa solidaritet – ge ditt bidrag till Byggnads solidaritetsfond. Tillsammans är vi starka!

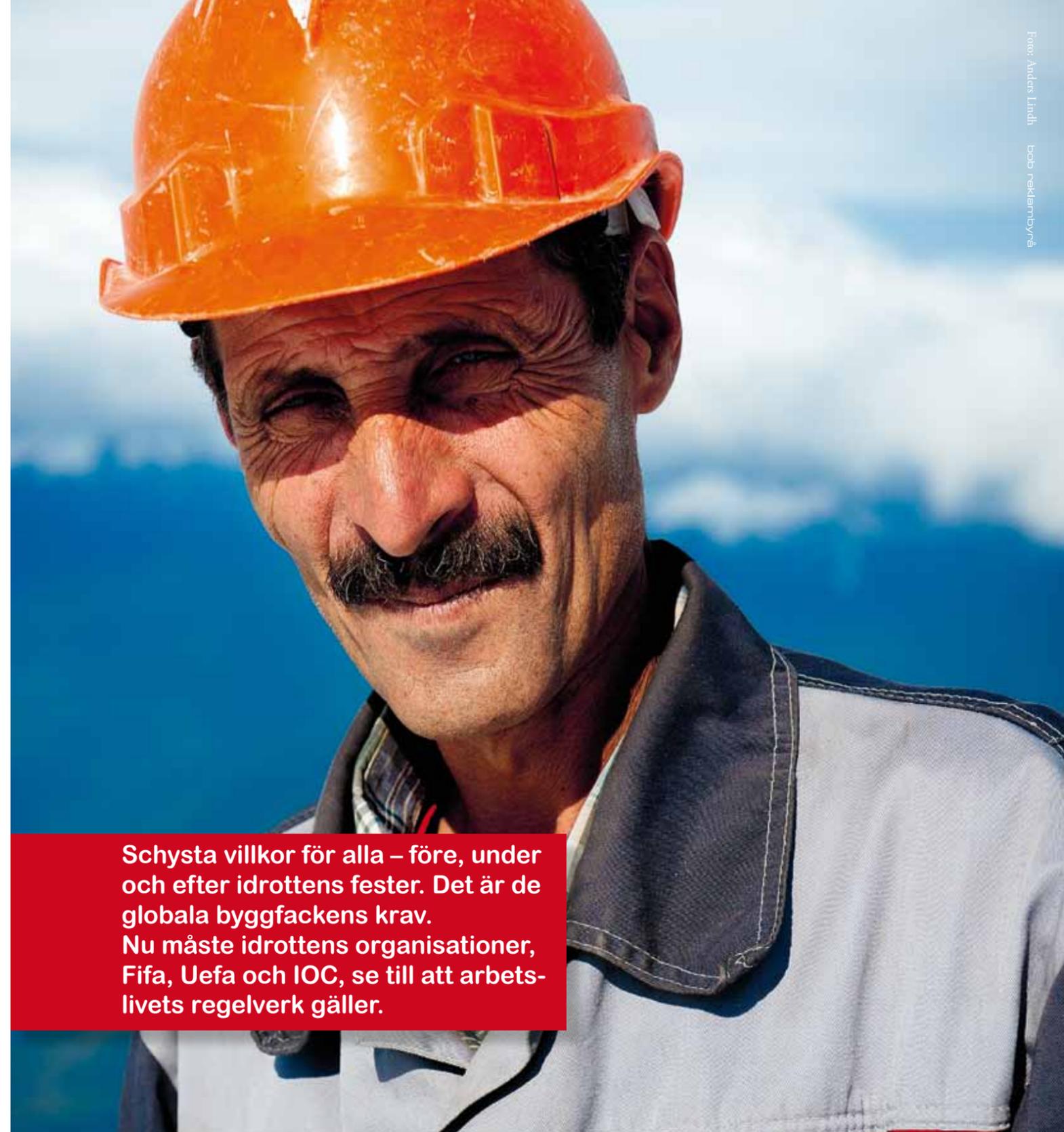
Du betalar två kronor per månad

Cirka två kronor per månad. Det är den summa du som medlem i Byggnads, Elektrikerna, GS eller Målarna betalar till internationellt fackligt arbete.

De två kronor du betalar, som en del av medlemsavgiften, används för att stärka byggfack runt om i världen. Ungefär hälften används till arbete i Europa, genom den nordiska unionen, NBTF, och den europeiska federationen, EBTF.

Det europeiska arbetet handlar mycket om att försvara välfärd och kollektivavtal mot attacker som

motiveras av finanskrisen. Vi anser att pressade löner och bantad välfärd hotar Europas tillväxt och skapar social oro. Den andra kronan du betalar går till BTI, Byggnads- och Träarbetarinternationalen, som har tolv miljoner medlemmar i 350 fackförbund i hela världen. BTI arbetar just nu framför allt med att stödja fackförbund i arbetet för att få teckna kollektivavtal. Det gör man bland annat genom stöd till facklig utbildning och organisering och genom att teckna överenskommelser med de stora globalt verksamma företagen om rimliga arbetsvillkor.

Schysta villkor för alla – före, under och efter idrottens fester. Det är de globala byggfackens krav. Nu måste idrottens organisationer, Fifa, Uefa och IOC, se till att arbetslivets regelverk gäller.

* IFS – Internationella Fackliga Samorganisationen
* EFS – Europeiska Fackliga Samorganisationen
* NFS – Nordens Fackliga Samorganisation

* BTI – Internationella Byggnads- och Träarbetarinternationalen
* EBTF – Europeiska Byggnads- och Träarbetarfederationen

* NBTF – Nordiska Byggnads- och Träarbetarfederationen
* SBTF – Svenska Bygg- och Träarbetarfacken